

معرفی شاخص حاکمیت قانون ۲۰۲۲

نگاهی به نتایج شاخص و جایگاه
جمهوری اسلامی ایران

World Justice Project

Rule of Law Index® 2022

World Justice
Project

مقدمه

اداره جامعه براساس قانون از اصول پذیرفته شده در تمامی جوامع امروزی است. به رغم تفاوت شکلی و ماهوی قوانین در کشورهای مختلف، اصل حاکمیت قانون مورد پذیرش تمامی دولت‌ها است و با توجه به اهمیت این موضوع، سازوکارهای متعددی در این کشورها برای اعمال حاکمیت قانون تأسیس شده است. در ایران نیز این سازوکارها از دیرباز طراحی شده است. باین حال حاکمیت قانون در مفهوم نوین آن تفاوت‌های عمده‌ای با معنای سنتی آن پیدا کرده است که دلیل عمده آن تحول در مفهوم حکمرانی است. با افزایش تدریجی نقش مردم در حکومت، نحوه قانون‌گذاری و اجرای قانون با تغییرات مهمی مواجه شده و این موضوع باعث شده در چند دهه اخیر حاکمیت قانون ذیل پارادایم حکمرانی و حکمرانی خوب مورد توجه مؤسسات و نهادهای بین‌المللی قرار گیرد به طوری که بسیاری از این نهادها در سه دهه اخیر تحقیقات گسترده‌ای در خصوص مفهوم‌شناسی، روش‌شناسی و طراحی شاخص‌های حاکمیت قانون انجام داده‌اند.

تحقق حاکمیت قانون مستلزم نظارت بر اجرای قوانین است، از این رو سازمان‌های نظارتی نقش بی‌بدیلی در تحقق آن دارند. در جمهوری اسلامی ایران، وظیفه نظارت بر اجرای صحیح قوانین طبق اصل ۱۷۴ قانون اساسی به عهده سازمان بازرسی کل کشور گذاشته شده است؛ بنابراین تحقق حاکمیت قانون را می‌توان یکی از اهداف اصلی سازمان بازرسی کل کشور محسوب نمود.

شاخص حاکمیت قانون ۲۰۲۲

این پرسش که حاکمیت قانون به چه معناست و چه شاخص‌هایی برای سنجش آن وجود دارد یکی از اولین پرسش‌هایی است که درباره حاکمیت قانون به ذهن متبادر می‌شود. پاسخ به این پرسش‌ها ما را به شاخص‌های ارائه شده از سوی مؤسسات بین‌المللی رهنمون ساخت که **شاخص حاکمیت قانون (Rule of Law)** یکی از برجسته‌ترین آن‌ها است. این شاخص که توسط سازمانی غیردولتی با نام **پروژه جهانی عدالت (World Justice Project)** ارائه می‌شود، وضعیت حاکمیت قانون در بیشتر کشورهای جهان را مورد ارزیابی قرار می‌دهد و بر این اساس به رتبه‌بندی کشورها می‌پردازد. به دلیل اهمیت این شاخص، در گزارش حاضر به بررسی نحوه سنجش حاکمیت قانون در این شاخص و جایگاه جمهوری اسلامی ایران در آن پرداخته‌ایم.

معرفی پروژه جهانی عدالت

پروژه جهانی عدالت طبق آنچه در معرفی خود در پایگاه اطلاع‌رسانی‌اش منتشر کرده یک سازمان مستقل و چند رشته‌ای است که برای خلق دانش، آگاهی‌بخشی و تشویق به اقدام به‌منظور پیشرفت حاکمیت قانون در سراسر جهان کار می‌کند. در واقع مأموریت این سازمان «تلاش برای پیشبرد حاکمیت قانون در سراسر جهان» تعریف شده است.

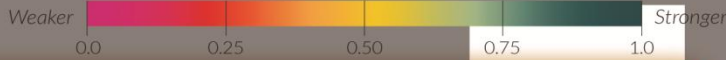
پروژه جهانی عدالت سه هدف اولیه برای خود ترسیم کرده است:

- افزایش فهم نسبت به حاکمیت قانون و اهمیت بنیادین آن
- پیروی بیشتر دولت‌ها از حاکمیت قانون
- رشد فرهنگ حاکمیت قانون از خانه

سازمان فوق از طریق سه برنامه با عناوین **تحقیق و دانش پژوهی، شاخص حاکمیت قانون و مشارکت مردمی** به دنبال افزایش آگاهی عمومی در مورد اهمیت اساسی حاکمیت قانون، تشویق به اصلاحات دولتی و توسعه برنامه‌های عملی در سطح جامعه است.

این سازمان در سال ۲۰۰۶ تأسیس و در سال ۲۰۰۹ با حمایت ۲۱ موسسه همکار دیگر به یک سازمان غیرانتفاعی مستقل تبدیل شد. هم‌اکنون دفاتر این سازمان در شهرهای واشنگتن، سیاتل، سنگاپور و مکزیکوسیتی واقع شده است.

Adherence to the rule of law

شاخص حاکمیت قانون ۲۰۲۲

Overall Score*	Global Rank
0.66	34
0.66	35
0.64	36
0.63	37
0.63	38
0.63	39

Finland	0.87	3
Sweden	0.86	4
Netherlands	0.83	5
Germany	0.83	6
Denmark	0.83	7

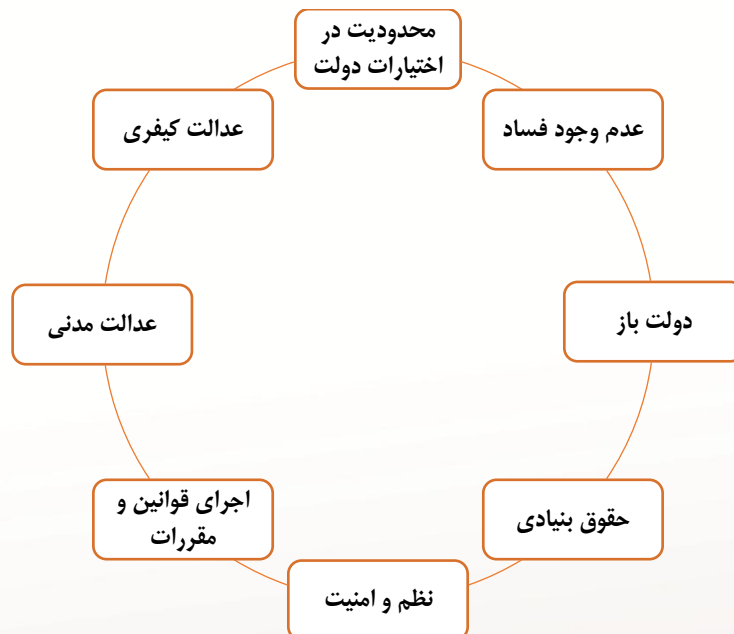
Poland	0.64	36
United Arab Emirates	0.63	37
Romania	0.63	38
St. Kitts and Nevis	0.63	39
Antigua and Barbuda	0.63	40

روش‌شناسی شاخص حاکمیت قانون

پروژه جهانی عدالت، حاکمیت قانون را به این صورت تعریف کرده است: «نظامی دیرپا از قوانین، نهادها، هنجارها و تعهدات اجتماعی که دارای چهار اصل کلی شامل پاسخگویی، قانون عادلانه، دولت باز و نظام کیفری قابل‌دسترس و بی‌طرف است.»

- **پاسخگویی:** کارگزاران دولتی همچون بازیگران بخش خصوصی طبق قانون پاسخگو هستند.
- **قانون عادلانه:** قانون شفاف، عمومی و باثبات است و به‌طور برابر برای همه اعمال می‌شود. علاوه بر این، قانون، حقوق بشر، حقوق مالکیت، حقوق قراردادهای و رویه‌ها را تضمین می‌کند.
- **دولت باز:** فرایندهای تصویب و اجرای قوانین و داوری و نظارت بر آنها، قابل‌دسترس، منصفانه و کارآمد هستند.
- **نظام کیفری قابل‌دسترس و بی‌طرف:** عدالت به‌موقع و توسط نمایندگان و اشخاص شایسته، اخلاقی و مستقل که در دسترس هستند، منابع کافی دارند و بازتاب جوامع خود می‌باشند، ارائه می‌شود.

تعریف حاکمیت قانون و روش مورد استفاده در این شاخص محصول مشاوره و بررسی فشرده با دانشگاهیان، متخصصان و رهبران جوامع بیش از ۱۰۰ کشور و قلمرو جغرافیایی و ۱۷ رشته دانشگاهی است. در این شاخص، حاکمیت قانون با هشت عامل اصلی زیر موردسنجش قرار می‌گیرد.

شاخص حاکمیت قانون ۲۰۲۲

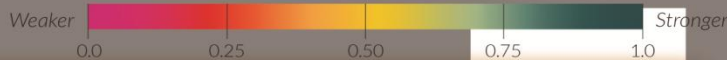
هریک از ۸ عامل اصلی خود به چند عامل فرعی تقسیم می‌شوند که در مجموع شامل ۴۴ عامل فرعی به شرح جدول زیر است:

عوامل اصلی و فرعی حاکمیت قانون

<p>۱-۱ اختیارات دولت به‌طور مؤثری توسط قوه مقننه، محدود می‌شود</p> <p>۲-۱ اختیارات دولت به‌طور مؤثری توسط قوه قضاییه، محدود می‌شود</p> <p>۳-۱ اختیارات دولت از طریق حسابرسی و بازرگری مستقل، محدود می‌شود</p> <p>۴-۱ مقامات دولتی در صورت تخلف، مجازات می‌شوند</p> <p>۵-۱ اختیارات دولت توسط بخش غیردولتی مورد بررسی قرار می‌گیرد</p> <p>۶-۱ انتقال قدرت طبق قانون انجام می‌شود</p>	محدودیت در اختیارات دولت	عامل اول
<p>۱-۲ مقامات دولتی در قوه مجریه از منصب دولتی برای کسب منافع شخصی استفاده نمی‌کنند</p> <p>۲-۲ مقامات دولتی در قوه قضاییه از منصب دولتی برای کسب منافع شخصی استفاده نمی‌کنند</p> <p>۳-۲ مقامات دولتی در پلیس و ارتش از منصب دولتی برای کسب منافع شخصی استفاده نمی‌کنند</p> <p>۴-۲ مقامات دولتی در قوه مقننه از منصب دولتی برای کسب منافع شخصی استفاده نمی‌کنند</p>	عدم وجود فساد	عامل دوم
<p>۱-۳ انتشار عمومی قوانین و اطلاعات دولتی</p> <p>۲-۳ حق دسترسی به اطلاعات</p> <p>۳-۳ مشارکت مدنی</p> <p>۴-۳ سازوکارهای رسیدگی به شکایت</p>	دولت باز	عامل سوم
<p>۱-۴ رفتار برابر و عدم تبعیض</p> <p>۲-۴ حق حیات و امنیت افراد به‌طور مؤثر تضمین می‌شود</p> <p>۳-۴ رعایت مناسب روندهای رسیدگی قانونی و حقوق متهم</p> <p>۴-۴ آزادی عقیده و بیان به‌طور مؤثر تضمین می‌شود</p> <p>۵-۴ آزادی اعتقاد و مذهب به‌طور مؤثر تضمین می‌شود</p> <p>۶-۴ آزادی از دخالت خودسرانه در حریم خصوصی به‌طور مؤثر تضمین می‌شود</p> <p>۷-۴ آزادی اجتماعات و انجمن‌ها به‌طور مؤثر تضمین می‌شود</p> <p>۸-۴ حقوق اساسی کار به‌طور مؤثر تضمین می‌شود</p>	حقوق بنیادی	عامل چهارم

Adherence to the rule of law

شاخص حاکمیت قانون ۲۰۲۲

Overall Score* Global Rank

0.66	34
0.66	35
0.64	36
0.63	37
0.63	38

Finland	0.87	3
Sweden	0.86	4
Netherlands	0.83	5
Germany	0.83	6
Denmark	0.83	7

Poland	0.64	36
United Arab Emirates	0.63	37
Romania	0.63	38
St. Kitts and Nevis	0.63	39
Antigua and Barbuda	0.63	40

<p>۱-۵ جرم و جنایت به طور مؤثر کنترل می شود</p> <p>۲-۵ منازعات مدنی به طور مؤثر محدود می شود</p> <p>۳-۵ مردم جهت رفع تظلمات شخصی به خشونت متوسل نمی شوند</p>	نظم و امنیت	عامل پنجم
<p>۱-۶ مقررات دولتی به طور مؤثر، اجرا می شود</p> <p>۲-۶ مقررات دولتی بدون هرگونه اعمال نفوذ ناروا، اجرا و اعمال می گردد</p> <p>۳-۶ رسیدگی اداری بدون تأخیر غیرمنطقی انجام می شود</p> <p>۴-۶ در رسیدگی های اداری، فرایندهای صحیح برقرار است</p> <p>۵-۶ دولت بدون فرایند قانونی و جبران کافی، مالکیت خصوصی افراد را سلب نمی کند</p>	اجرای قوانین و مقررات	عامل ششم
<p>۱-۷ مردم بتوانند به عدالت مدنی دسترسی داشته باشند و از عهده آن برآیند</p> <p>۲-۷ عدالت مدنی عاری از تبعیض است</p> <p>۳-۷ عدالت مدنی عاری از فساد است</p> <p>۴-۷ عدالت مدنی عاری از نفوذ ناروای دولت است</p> <p>۵-۷ عدالت مدنی بدون دلیل معقول با تأخیر مواجه نیست</p> <p>۶-۷ عدالت مدنی به طور مؤثر اجرا می شود</p> <p>۷-۷ سازوکارهای جایگزین حل اختلاف در دسترس، بی طرف و مؤثر هستند</p>	عدالت مدنی	عامل هفتم
<p>۱-۸ نظام تحقیقات کیفری، مؤثر است</p> <p>۲-۸ نظام قضاوت کیفری، به موقع و مؤثر است</p> <p>۳-۸ نظام اصلاح و تربیت در کاهش رفتار مجرمانه مؤثر است</p> <p>۴-۸ عدالت کیفری بی طرفانه است</p> <p>۵-۸ عدالت کیفری، عاری از فساد است</p> <p>۶-۸ عدالت کیفری، عاری از نفوذ ناروای دولت است</p> <p>۷-۸ رعایت روند قانونی و حقوق متهمان</p>	عدالت کیفری	عامل هشتم

شاخص حاکمیت قانون ۲۰۲۲

امتیاز اعمال شده برای هر عامل اصلی و فرعی در این شاخص حاصل نظرسنجی از بیش از ۱۵۴۰۰۰ فرد و ۳۶۰۰ کارشناس و متخصص حقوقی در سراسر جهان است. این شاخص، جامع‌ترین مجموعه داده‌های جهانی در نوع خود می‌باشد که عمدتاً فقط بر داده‌های اولیه از جمله دیدگاه‌ها و تجارب مردم عادی تکیه دارد.

امتیاز هشت عامل اصلی و ۴۴ عامل فرعی در این شاخص از دو منبع داده‌ای جمع‌آوری می‌شوند:

نظرسنجی عمومی جمعیت که توسط شرکت‌های محلی پیشرو در نظرسنجی با استفاده از یک نمونه ۱۰۰۰ نفره در هر کشور انجام می‌گیرد.

پرسشنامه پاسخ‌دهندگان واجد شرایط شامل سوالات بسته‌ای که توسط متخصصین حقوقی داخل کشور، کارشناسان و دانشگاهیان متخصص در حقوق مدنی و تجارت، قانون اساسی، آزادی‌های مدنی و حقوق جزا، قانون کار و بهداشت عمومی تدوین می‌شود.

در مجموع، منابع مذکور اطلاعات اصلی این شاخص را ارائه می‌دهند که منعکس‌کننده تجارب و ادراکات عمومی متخصصان حقوقی و کارشناسان کشوری در ۱۴۰ کشور از سراسر جهان است.

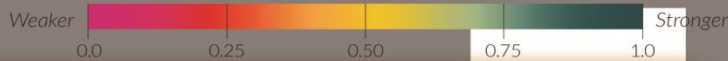
وضعیت جمهوری اسلامی ایران در شاخص ۲۰۲۲

در جدیدترین رتبه‌بندی این شاخص یعنی شاخص ۲۰۲۲، رتبه ایران در قیاس با سال ۲۰۲۱ بدون تغییر باقی مانده است. در این رتبه‌بندی، ایران در بین ۱۴۰ کشور جهان در رتبه ۱۱۹ قرار گرفته است. در بین کشورهای منطقه، از جایگاه خوبی برخوردار نیست به طوری که در بین هشت کشور واقع در منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا در رتبه هفتم قرار گرفته است.

کشورهای خاورمیانه و شمال آفریقا که در این شاخص مورد بررسی قرار گرفته‌اند شامل جمهوری اسلامی ایران، امارات متحده عربی، اردن، تونس، الجزایر، مراکش، لبنان و مصر هستند. طبق شاخص ۲۰۲۲ در این منطقه، امارات متحده عربی در جایگاه نخست قرار گرفته و مصر در انتهای این رده-بندی قرار دارد.

نگاهی کلی به این رتبه‌بندی نشان می‌دهد، وضعیت کشور در شاخص‌های حقوق بنیادی، دولت باز و محدودیت در اختیارات دولت مطلوب نیست به طوری که در شاخص حقوق بنیادی با کسب کمترین امتیاز در انتهای این رده‌بندی قرار دارد و در شاخص‌های دولت باز و محدودیت در اختیارات دولت نیز در رتبه‌های ۱۳۸ و ۱۲۹ قرار گرفته است. با این حال در دو شاخص عدالت مدنی و نظم و امنیت، جمهوری اسلامی ایران نسبت به دیگر عوامل از جایگاه بهتری برخوردار است. بر این اساس در شاخص عدالت مدنی در رتبه ۶۴ و در شاخص نظم و امنیت در رتبه ۷۷ کشورهای مورد پیمایش قرار گرفته است.

Adherence to the rule of law

شاخص حاکمیت قانون ۲۰۲۲

Overall Score* Global Rank

Finland	0.87	3	Poland	0.64	36
Sweden	0.86	4	United Arab Emirates	0.63	37
Netherlands	0.83	5	Romania	0.63	38
Germany	0.83	6	St. Kitts and Nevis		
Denmark	0.83	7	Antigua and Barbuda		

رتبه جمهوری اسلامی ایران در عوامل اصلی شاخص حاکمیت قانون

عوامل	رتبه جهانی	رتبه در منطقه
محدودیت در اختیارات دولت	۱۲۹	۷
عدم وجود فساد	۹۸	۶
دولت باز	۱۳۸	۷
حقوق بنیادی	۱۴۰	۸
نظم و امنیت	۷۷	۵
اجرای قوانین و مقررات	۱۰۰	۶
عدالت مدنی	۶۴	۴
عدالت کیفری	۱۰۴	۶

امتیاز جمهوری اسلامی ایران در عوامل اصلی شاخص حاکمیت قانون در سال‌های ۲۰۲۱ و ۲۰۲۲

